

प्रशासकीय मान्यता

सातारा, ता. जि.औरंगाबाद येथील खंडोबा
मंदिराचे जतन, संवर्धन व परिसर विकास करणे.

महाराष्ट्र शासन

सार्वजनिक बांधकाम विभाग

शासन निर्णय क्रमांक- खाक्षेस-२०२०/प्र.क्र.४०४(एल.बी.४)/रस्ते-८

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक - २७ एप्रिल, २०२२

- वाचा :-**
- १) शासन निर्णय क्रमांक : खाक्षेस-२०२०/प्र.क्र.४०४/रस्ते-८, दि. ३०.१२.२०२०
 - २) बैठकीचे इतिवृत्त क्रमांक : खाक्षेस-२०२०/प्र.क्र.४०४/भाग-१/रस्ते-८,
दि. १५.०४.२०२१
 - ३) शासन निर्णय क्रमांक : खाक्षेस-२०२०/प्र.क्र.४०४/रस्ते-८, दि. २१.०९.२०२१
 - ४) शासन निर्णय क्रमांक : खाक्षेस-२०२०/प्र.क्र.४०४/रस्ते-८, दि. १८.०९.२०२२

प्रस्तावना :

महाराष्ट्रातील प्राचीन मंदिरे यांच्या जतन, संवर्धन, पुर्नवसन व परिसर विकासाची कामे राज्य शासनामार्फत करण्याबाबत शासनाकडून निर्णय घेण्यात आला असून त्यानुसार मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांनी मार्च, २०२१ मध्ये अर्थसंकल्पिय अधिवेशनात केलेल्या घोषणेनुसार महाराष्ट्रातील आठ मंदिरांचे जतन, संवर्धन व परिसर विकास कार्यक्रम, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ (MSRDC) यांच्यामार्फत हाती घेण्यात यावे असा निर्णय घेण्यात आला आहे. विषयाच्या अनुुषंगाने मंत्रिमंडळाच्या दिनांक २३.१२.२०२० रोजी झालेल्या बैठकीत यास मान्यता देण्यात आली.

प्रस्ताव :

‘सातारा, ता. जि.औरंगाबाद येथील खंडोबा मंदिराचे जतन, संवर्धन व परिसर विकास करणे.’ मंदिर परिसराचा बृहत आराखडा तयार करण्यात आला असून प्रामुख्याने ३ विभागात प्रस्तावित कामांचे वर्गीकरण करण्यात आलेले आहे.

- १) मंदिर व मंदिर परिसराचा जीर्णोद्धार/ संवर्धन करणे.
- २) पर्यटक व भाविकांच्या दृष्टीने परिसर विकास व सोयीसुविधा उपलब्ध करून देणे.
- ३) मंदिर परिसरात विस्थापन व संलग्न कामे करणे.
- ४) मंदिर व मंदिर परिसराचा जीर्णोद्धार/ संवर्धन करणे.

अ. क्र.	कामाचे वर्णन	रक्कम (रु. कोटी)
१	<p>मुख्य मंदिराचा जीर्णोद्धार/ संवर्धन-</p> <ol style="list-style-type: none"> १) मंदिराचे बाहेरचे व आतील दगड रसायनांनी साफ करून त्यावर संरक्षणात्मक रसायनांचा थर देण्याचे प्रस्तावित आहे. त्यामुळे दगडांची झिज कमी होण्यास मदत होईल. २) दगडांना असणारे तडे हे चुना, दगडांची भुकटी व रसायनांच्या सहाय्याने भरून टाकण्यात येतील. ३) गर्भगृहाच्या जोत्याच्या दगडांवरील नक्षीकाम दगड ठिसूळ झाल्याने नष्ट झालेले आहे ते चुना, दगडांची भुकटी व रसायनांच्या सहाय्याने पुन्हा बांधण्यात येईल. 	५.६९

अ. क्र.	कामाचे वर्णन	रक्कम (रु. कोटी)
	४) मंदिर शिखराच्या पडलेल्या विटांचे संवर्धन, खराब झालेला दर्जा काढून टाकून पुन्हा भरणे. खराब झालेला गिलावा पुन्हा करणे इ.कामे प्रस्तावित आहेत. ५) मंदिराच्या सभामंडपाची इतर समकालीन मंदिरानुसार पुर्नबांधणी करणे.	
२	मंदिरासपोरील दीपमाळेचा जीर्णोद्धार/ संवर्धन	०.०५९
३	मंदिरासपोरील नगारखान्याचा जीर्णोद्धार/ संवर्धन	०.०५६
४	मंदिराशेजारील जागेचा विकास व संवर्धन	१.३८
		एकूण ७.१७

२) पर्यटक व भाविकांच्या हष्टीने परिसर विकास व सोयीसुविधा उपलब्ध करून देणे.

अ.क्र.	कामाचे वर्णन	रक्कम (रु. कोटी)
१	भक्तनिवास	१.४५
२	मंदिरपरिसरातील दुकाने	०.७३
३	पर्यटक व भाविकांसाठी स्वच्छतागृहे	०.७२
४	लॅडर्स्केप विकास	०.९०
५	पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे	०.०७
६	वाहनतळ विकास	१.५४
७	पथदिप, हायमार्ट व इतर विकासकामे	०.०८
८	विद्युतीकरण करणे	०.४९
		एकूण ६.००

३) मंदिर परिसरात विस्थापन व संलग्न कामे करणे.

अ. क्र.	कामाचे वर्णन	रक्कम (रु. कोटी)
१	मंदिरापर्यंतच्या २ किमी रस्त्याचे अपग्रेडेशन	६.७७
२	मंदिराजवळील नाल्यावरील कल्हर्ट	०.४५
३	मंदिर परिसरात विस्थापन	१.४२
४	विस्थापनातून रिकाम्या झालेल्या जागेचा विकास	४.३४
		एकूण २०.९८

सदर प्रस्तावाच्या छाननी अंती अंदाजपत्रकातील कामाच्या वावातील समाविष्ट बाबी व त्याच्या किंमतीचा येणारा गोषवारा पुढीलप्रमाणे आहे.

**Recapitulation Sheet
Total Project Cost (Part I, II & III)**

Sr No	NAME OF SUBWORK	COST
1	Restoration & Conservation of Temple	71,808,519.52
2	Area Development around Temple (Includes Bhakt Niwas, Shopping Complex, Visitors Toilet, Landscaping, Drinking Water Kiosk, Parking Space Development, etc.)	60,033,841.19
3	Other Services and Facilities in Town (Road Network & Culvert over Rivulet)	72,232,521.83
4	Rehabilitation work (Including Dismantling Existing structures, then reconstructing them at designated place and compound and paving to cleared area)	137,725,006.74
	Total A	341,799,889.28
	Water supply and plumbing @ 5% on A	17,089,994.46
	Total B	358,889,883.75
	Royalty charges @ 1% on B	3,588,898.84
	Quality control charges @ 1.5% on B	5,383,348.26
	Contingencies @ 4% on B	14,355,595.35
	Total C	382,217,726.19
	GST @ 12% on C	45,866,127.14
	PMC + Heritage Consultancy charges @ 7.5 % on B	26,916,741.28
	GST @ 18% on Consultancy charges	4,845,013.43
	Total D	459,845,608.04
	Escalation charges @ 5% on D	22,992,280.40
	Centage charges @ 5% on D	22,992,280.40
	Insuurance charges @ 0.5% on D	2,299,228.04
	Project insuurance charges @ 1% on D	4,598,456.08
	Utility shifting charges @ 1% on D	4,598,456.08
	Environmental monitoring charges @ 0.1% on D	459,845.61
	Total E	517,786,154.66

सल्लागारांने म.रा.र.वि. महामंडळास सादर केलेल्या खंडोबा मंदिराच्या, सविस्तर प्रकल्प अहवाल मधील, तीन भागातील वर्गीकरणानुसार, कामांच्या अंदाजपत्रकांची एकूण किंमत रु. ५१.७८ कोटी (Including all Taxes and Charges) इतकी येते.

तथापि, खालील तक्यात दर्शविल्यानुसार रु.१०,८७,८१,३६१.१५ कोटी (Including all Taxes and Charges) ची संवर्धनाची कामे पहिल्या टप्प्यात महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाने प्रशासकीय मान्यतेसाठी शासनाकडे प्रस्तावित केली आहेत. त्यानुसार खालीलप्रमाणे खाली दर्शविल्यानुसार सदर प्रकल्पास (पहिला टप्पा) प्रशासकीय मान्यतेसाठी प्रस्तावित आहे.

**Recapitulation Sheet
Part I (Temple Restoration & Conservation)**

Sr No	NAME OF SUBWORK	COST
1	Restoration & Conservation of Temple	71,808,519.52
	Total A	71,808,519.52
	Water supply and plumbing @ 5% on A)	3,590,425.98
	Total B	75,398,945.50
	Royalty charges @ 1% on B	753,989.45
	Quality control charges @ 1.5% on B	1,130,984.18
	Contingencies @ 4% on B	3,015,957.82
	Total C	80,299,876.96
	GST @ 12% on C	9,635,985.23
	PMC + Heritage Consultancy charges @ 7.5 % on B	5,654,920.91
	GST @ 18% on Consultancy charges	1,017,885.76
	Total D	96,608,668.87
	Escalation charges @ 5% on D	4,830,433.44
	Centage charges @ 5% on D	4,830,433.44
	Insurance charges @ 0.5% on D	483,043.34
	Project insurance charges @ 1%	966,086.69
	Utility shifting charges @ 1%	966,086.69
	Environmental monitoring charges @ 0.1%	96,608.67
	Total E	108,781,361.15

एकूण किंमत रु. १०,८७,८९,३६९.०० (अक्षरी रूपये दहा कोटी सत्याएँशी लाख एक्याएँशी हजार तीनशे एकसष्ठ फक्त)

शासन निर्णय:-

सातारा, ता. जि.औरंगाबाद येथील खंडोबा मंदिराचे जतन, संवर्धन व परिसर विकास करणे. या रु. १०,८७,८९,३६९.०० (अक्षरी रूपये दहा कोटी सत्याएँशी लाख एक्याएँशी हजार तीनशे एकसष्ठ फक्त) इतक्या अंदाजित खर्चाच्या बांधकामास याद्वारे खालील अटी व शर्तीच्या अधिन राहुन प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे.

अटी व शर्ती :-

१. सदर कामाचे स्थापत्य विषयक आराखडे व नकाशे तसेच मंदिराचे जतन, संवर्धन व परिसर विकास करणे बाबतचे संकल्पन करून त्यावर सक्षम प्राधिकाऱ्याची मंजूरी घेऊनच कामे सुरु करावीत.
२. ज्या कामास या निर्णयाद्वारे प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे त्या कामास विचाराधीन असलेल्या नियोजित कोणत्याही पाटबंधारे / जलविद्युत पाणी पुरवठा प्रकल्पामुळे बाधा येत नाही किंवा हे काम अशा योजनांच्या जलाशयाखाली येणार नाही, अशा अर्थाचे योग्य नमुन्यातील प्रमाणपत्र संबंधित मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ, मुंबई यांनी प्रतिस्वाक्षरित केलेले नसून ते या प्रकल्पाच्या कागदपत्रात समाविष्ट नाही.

क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांनी या कामाच्या प्रत्यक्ष बांधकामास सुरुवात करण्यापूर्वी हे काम कोणत्याही पाटबंधारे / जलविद्युत पाणी पुरवठा प्रकल्पाच्या जलाशयाखाली जाण्याची शक्यता नाही किंवा अशा प्रकल्पामुळे या कामावर कोणताही परिणाम होणार नाही याची खात्री करून घेतली पाहिजे या अटीवरच ही प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे.

३. सदरहू कामाचा प्रस्ताव तयार करताना कामाचे समर्थन व आवश्यकता शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या परिपत्रकातील / पत्रातील सूचनांचे अनुपालन, या सर्व बाबींचा क्षेत्रीय पातळीवर विचार करण्यात आलेला आहे व प्रस्तावाची क्षेत्रीय पातळीवर सर्व तांत्रिक दृष्टीकोनातून छाननी करण्यात आलेली आहे, अशी धारणा आहे. तथापि, तांत्रिक मंजूरी देण्यापूर्वी या सर्व बाबींची पुन्हा एकदा खातरजमा करून घेण्यात यावी.
४. प्रस्तुत कामास तांत्रिक मंजूरी देण्यापूर्वी व काम सुरु करण्यापूर्वी पुढील बाबींची पुर्तता करण्यात यावी या अटीवरच ही प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे.
 - i. जी मंदिरे भारतीय पुरातत्व विभागाचे अखत्यारीत आहेत त्या मंदिरांचे बाबतीत, प्रस्तावित कामांचा आराखडा भारतीय पुरातत्व विभागाचे संबंधित अधिकाऱ्यांकडे पाठवून त्यांनी दिलेल्या परवानगी प्रमाणेच निविदा मागविण्यात याव्यात.
 - ii. बांधकामासाठी ज्या ठिकाणी वन व पर्यावरण व अन्य विभागांची (MCZMA/NCZMA) मान्यता मिळविण्यासाठी आवश्यक त्या अटी पूर्ण करण्यात याव्यात. त्यासाठी संबंधीत संस्थाकडे अर्ज करण्याची जबाबदारी संबंधीत अधिक्षक अभियंता यांची राहील व अशी परवानगी प्राप्त झाल्यानंतरच संबंधीत सक्षम प्राधिकाऱ्याने नकाशास व अंदाजपत्रकांना तांत्रिक मान्यता द्यावी.

- iii. काम आदिवासी क्षेत्रातील असल्यास संबंधीत प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास यांचे परवानगीचे पत्र मिळविण्यात यावे व आदिवासी व्यक्तींच्या जमीनी संपादन करताना प्रचलित कायद्याचे पालन करावे.
- iv. कामाची सविस्तर अंदाजपत्रके तयार करताना अस्तित्वातील बांधकाम पाडल्यानंतर मिळणाऱ्या सामुग्रीच्या किंमतीचा विचार अंदाजपत्रकात यथोचितपणे करण्यात यावा.
- v. कामास वन जमिनीची आवश्यकता असल्यास संबंधीत प्राधिकरणाची परवानगी घेण्याची जबाबदारी तांत्रिक मान्यता देणाऱ्या अधिकाऱ्याची असेल. वन जमिन ताब्यात मिळाल्याशिवाय प्रत्यक्षपणे स्थापत्य विषयक कामे सुरु करण्यात येऊ नये.
- vi. राज्यदरसुची २०२१-२२ मधील General Note च्या अनुषंगाने बांधकाम कालावधी करीता आवश्यक सर्वसाधारण विम्याची तरतूद सादरकर्त्या सक्षम अधिकाऱ्याने प्रस्तावीत केल्यानुसार करण्यात आली आहे. तथापि सदर परिच्छेदानुसार देखभाल दुरुस्ती व दोषदायीत्व कालावधीकरीता विम्याची तरतूद तांत्रीक मान्यता प्रदान करणारे सक्षम अधिकारी तांत्रीक मान्यता अंदाजपत्रकाच्या गोषवाऱ्यामध्ये करतील असे ग्राह्य धरण्यात आले आहे. या शर्तीवर सदर प्रशासकीय मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.
- vii. कामासाठी मंजूर निधीच्या मर्यादेच्या अधीन राहूनच खर्च करण्यात यावा.
- viii. सदर मंदिर व त्याच्या परिसराच्या जागेबाबतच्या उपभोक्त्याच्या मालकी बाबतची खातरजमा करणारी कागदपत्रे प्राप्त करून घेणे तसेच प्रस्तावित काम हे शासनाच्या ताब्यातील जागेवरच करण्यात यावे. खाजगी किंवा इतर मालकी जागेत करावयाचे झाल्याचे त्याचे प्रचलित भूसंपादन नियमानुसार लागणारी जमिन संपादीत करून व जमिनीचा सर्व मोबदला अदा करून अथवा संबंधीताकडून संमंतीपत्र घेवून नंतरच कामास तांत्रिक मान्यता प्रदान करावी व त्यानंतरच कामास सुरवात करावी.
- ix. परिसर विकास व सोई सुविधा करण्याबाबतची जागा ही मंदिराजवळचा गट क्र.३५४ मध्ये उपलब्ध असून ती अध्यक्ष ग्रामोद्योगिक शिक्षण मंडळ औरंगाबाद यांच्या मालकीची आहे. तसेच मंदिराची जागा ही पुजारी व श्रीखंडोबा देवस्थान मंदिर ट्रस्टच्या नावावर आहे व सदरच्या ट्रस्टवर एकही सदस्य शासकीय नाही, तसेच सद्यःस्थितीत सदर जागा ट्रस्ट अथवा महामंडळास हस्तांतरित झालेली नाही असे महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाने प्रस्तावात नमूद केले आहे. त्यामुळे मंदिराचे प्रत्यक्ष काम करताना सदरची जागा उपभोक्त्यांकडून महामंडळाकडे हस्तांतरीत करून घेवून सदरचा प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर श्री खंडोबा देवस्थान मंदिर ट्रस्टकडे हस्तांतरीत करावे.
- x. कंत्राटदाराशी करावयाच्या करारनाम्यात बांधकामाचे संकलिप्त आयुर्मान दर्शवून त्या कालावधीत कामात दोष निर्माण झाल्यास त्याची जबाबदारी कंत्राटदार व संबंधित पर्यवेक्षकीय अधिकारी यांची राहील. अशा प्रकरणी कंत्राटदार व संबंधित पर्यवेक्षकीय अधिकारी यांचेवर नियमानुसार कार्यवाही करण्यात “येईल” अशा आशयाची अट करारनाम्यात समाविष्ट करावी.

- xii. सदर मंदिर व त्याच्या परिसर विकासाबाबतची कामे करण्यासाठीची ना-हरकत परवानगी व कामे पूर्ण झाल्यानंतर त्याची देखभाल दुरुस्ती करण्याचे हमी पत्र उपभोक्त्याकडून मिळाल्यानंतर कामे सुरु करण्यात यावीत.
- xiii. सदर मंदिर परिसराचा विकास करण्यापूर्वी उपभोक्त्याकडून परिसराचा भूमी अभिलेख विभागाचा सिमांकन नकाशा प्राप्त करून घेऊन कामे कार्यान्वीत करणे,
- xiv. प्रत्यक्ष कामास सुरुवात करण्यापूर्वी स्थानिक प्रशासन उदा. ग्रामपंचायत / नगरपालिका / महानगरपालिका यांची परवानगी घेणे आवश्यक राहील.
५. सदरची कामे (मंदिर व परिसर विकास) पूर्ण करून संबंधीताकडे महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ हस्तांतरीत करेल. त्यानंतर उपभोक्त्यास त्यामध्ये काही बदल करावयाचे झाल्यास त्याबाबी महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाच्या निर्दर्शनास आणूनच करण्याबाबतची अट हस्तांतरणामध्ये अंतर्भूत करावी.
६. प्रशासकीय मान्यतेच्या अंदाजपत्रकात प्रत्येक दराचे वर्णन/दर/दर पृथःकरणातील गृहीत धरलेली अंतरे व अनुषंगिक इतर बाबी तांत्रिक मान्यता प्रदान करण्यास सक्षम अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या पातळीवर तपासणे अगिवार्य आहे. या संदर्भात शासनाचे कोणतेही उत्तरदायित्व असणार नाही.
७. सदर कामावरील खर्च हा मागणी क्रमांक एच-०८, ४०५९३१४३ सार्वजनिक बांधकामावरील भांडवली खर्च या प्रधान शिर्षांतर्गत भागविण्यात यावा.
८. या कामासाठी अर्थसंकल्पात सदर लेखाशिर्षात पुरेशी तरतूद असल्याशिवाय हे काम सुरु करण्यात येवू नये.
९. हा शासन निर्णय, अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांच्या अनुमतीने काढण्यात येत आहे.
१०. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेताक २०२२०४२७१६३४५१०७१८ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.
- महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(प्रशांत द. नवघरे)
सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) महालेखापाल-१ व २, (लेखापरीक्षा) महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर.
- २) महालेखापाल-१ व २, (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर.
- ३) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) अपर मुख्य सचिव (वित्त विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- ५) अपर मुख्य सचिव (नियोजन विभाग), मंत्रालय, मुंबई.

- ६) अपर मुख्य सचिव (महसूल व वन विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- ७) अपर मुख्य सचिव (सार्वजनिक बांधकाम विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- ८) प्रधान सचिव (विधि व न्याय विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- ९) प्रधान सचिव (नगर विकास विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- १०) प्रधान सचिव (उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- ११) प्रधान सचिव (सांस्कृतिक कार्य विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- १२) प्रधान सचिव (पर्यटन विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- १३) प्रधान सचिव (पर्यावरण विभाग), मंत्रालय, मुंबई.
- १४) उपाध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, म.रा.र.वि. महामंडळ, वांद्रे, मुंबई-५० (मंजूर नकाशे व अंदाजपत्रकाच्या प्रतीसह)
- १५) मुख्य अभियंता, म.रा.र.वि. महामंडळ, वांद्रे, मुंबई-५०.
- १६) जिल्हाधिकारी व सदस्य सचिव, जिल्हा नियोजन समिती, रत्नागिरी.
- १७) मा.मंत्री, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम वगळुन), यांचे स्वीय सहाय्यक
- १८) मा.मंत्री, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम) व नगर विकास, यांचे स्वीय सहाय्यक
- १९) मा.राज्यमंत्री, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम वगळुन), यांचे स्वीय सहाय्यक
- २०) मा.राज्यमंत्री, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम), यांचे स्वीय सहाय्यक
- २१) अधिष्ठाता, सर जे.जे. कॉलेज ऑफ आर्किटेक्चर, ७८, डॉ. दादाभाई नौरोजी रोड, क्रॉफर्ड मार्केट, फोर्ट, मुंबई - ४०० ००९.
- २२) संचालक, पुरातत्व विभाग, सेंट जॉर्जेस हॉस्पीटल कॉम्प्लेक्स, फोर्ट, मुंबई-४०० ००९.
- २३) कार्यासन अधिकारी, अर्थ-१/अर्थ-२/नियोजन-१/रस्ते-५/रस्ते-८/इमारती-१, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.